

Miksi Närpiön kotouttamismalli toimii

Krister Björklund

Johdanto

Ruotsinkielinen Närpiö (Närpes) tunnetaan Suomen kasvihuoneviljelyn merkittävänä keskuksena. Kasvihuoneviljelyn ohella Närpiö on toisellakin tapaa omaleimainen paikka, sillä kymmenesosa kunnan väestöstä on maahanmuuttajia. Maahanmuuttajien keskittyminen maaseutumaiseen kuntaan on Suomen oloissa poikkeuksellista, sillä maamme vieraskielinen väestö on keskittynyt nimenomaan suuriin kaupunkeihin. Maahanmuuttajat viihtyvät hyvin Närpiössä. He ovat tulleet jäädäkseen.

Kun Närpiössä on tarjolla työtä, asuntoja ja palveluja, maahanmuuttajaperheiden on helppo juurtua sinne. Poismuutto suurempiin kaupunkeihin on vähäistä.

Tämä artikkeli on tiivistelmä Siirtolaisuusinstituutin vuonna 2012–2013 toteuttamasta tutkimusprojektista "Tomaatteja, teollisuutta ja monikulttuurisuutta. Närpiön malli maahanmuuttajien kotouttamisessa."

Maahanmuuton tausta

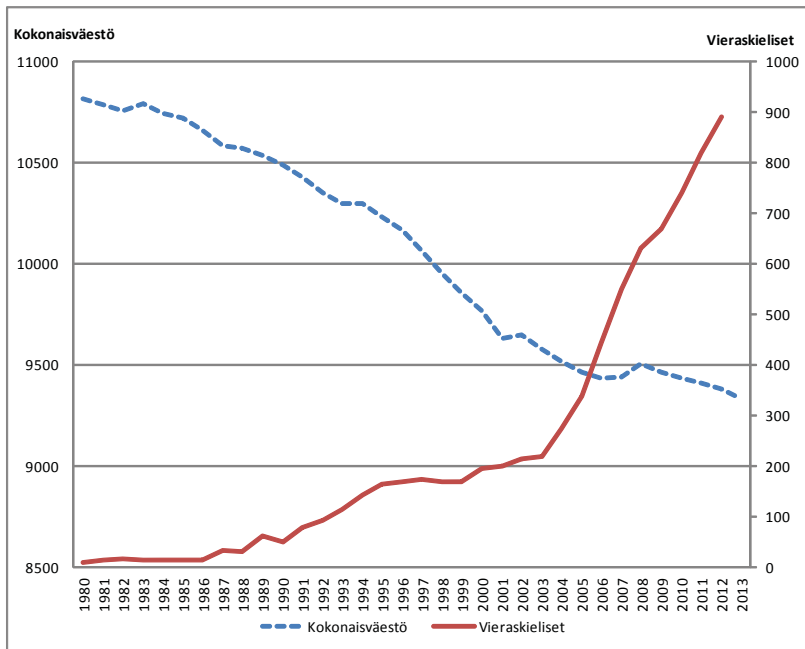
Närpiön kehitys monikulttuuriseksi paikkakunnaksi on tapahtunut nopeasti. Taustalla on kaupungin vanheneva ja vähenevä väestö (kuvio 1) sekä elinkeinorakenteen muutos. Elinkeinorakenteeltaan Närpiö on perinteisesti ollut vankka maatalouspitäjä. Maaseudun rakennemuutoksen myötä maa- ja metsätalouden rinnalle alkoi Närpiössä 1980-luvulla nousta uusia merkittäviä työllistäjiä: teollisuus, logistiikka, julkinen sektori sekä myös kauppa. Närpiön suurimpia työllistäjiä ovat kasvihuoneviljely ja

kuljetuskaluston valmistaminen. Närpiössä on kapalemmäärällä mitattuna enemmän kasvihuoneita kuin missään muussa Suomen kunnassa. Siellä tuotetaan miltei kaksi kolmasosaa Suomen tomaateista ja kolmannes kurkuista.

Vuonna 2005 paikallinen työvoima ei riittänyt teollisuuden ja kasvihuoneviljelyn tarpeisiin. Työntekijöitä ei onnistuttu houkuttelemaan Närpiöön muualtakaan Suomesta, joten työnantajien katset kääntyivät ulkomaille. Närpiö oli vastaanottanut kiintiöpakolaisia vuosina 1998–2001. Ketjumuutto Närpiöön oli lisääntynyt näiden pakolaisten tulon mukana. Kun työnantaja tarvitsi lisää työntekijöitä, eikä paikallista työvoimaa ollut tarjolla, oli luonnollista kysyä ulkomaiselta palkolliselta, tietäisikö hän jonkun sopivan henkilön kotimaassaan. Näiden muuttajien lisäksi tuli omatoimisia työnhakijoita, mutta heidän mahdollisuutensa olivat huonommat, varsinkin jos tulijoilta puuttui ammattikoulutus ja kielitaito.

Teollisuus tarvitsi koulutettua työvoimaa, varsinkin hitsaajia ja metallimiehiä, mutta kasvihuoneisiin pääsi töihin ilman ammattikoulutusta. Maahanmuuttajien laajat sosiaaliset verkostot osoittautuivat suureksi hyödyksi elinkeinoelämälle, koska maahanmuuttajat tunsivat sekä paikalliset olot että entisen kotimaansa rekrytointimahdollisuudet. Vuosina 2006–2007 tehtiin rekrytointimatkoja Bosniaan. Jo ennen matkaa työnantajat olivat sopineet käytännön asioista kaupungin, työvoimatoimiston ja poliisin kanssa. Työntekijöiden haluttiin tuovan perheensäkin Närpiöön, jotta he kotoutuisivat helpommin. Kaupunki avusti asuntojen hankkimisessa, koulu- ja päivähoitojärjestelyissä ja järjesti tiedotusta uusille maahanmuuttajille. Närpiössä ennestään asuvista bosnialaisista oli uusille tulokkaille paljon tukea. Myös kasvihuoneyrityksien kans-

Kirjoittaja on Siirtolaisuusinstituutin vanhempi tutkija.

Kuvio 1. Närpiön väestökehitys vuosina 1980–2011. Lähde: Tilastokeskus 2014.

sa tehtiin yhteistyötä, jotta molemmat aviopuoliset saisivat työpaikan.

Maahanmuuttajien määrä nousi nopeasti ketjumuuton takia. Tämä näkyy kunnan kielirakenteessa. 2000-luvun alussa ulkomaalaisväestö oli kotoisin Balkanilta (serbokroatia), Kaukoidästä (vietnam) ja Lähi-idästä (turkki). Myöhemmin Lähi-idän kielet ovat hävinneet kartalta kokonaan. Balkanin

(serbokroatia, bosnia) ja Kaukoidän (vietnam, thai) osuus on voimistunut yhdestä kielestä kahteen kieleen kummaltakin alueelta. Myös eurooppalaisten kielten asema on vahvistunut.

Närpiön vieraskielisten osuus on valtakunnallistekin korkea. Osuudella mitaten kunta sijoittuu samaan ryhmään kuin suurimmat kaupungit. Suurena erona koko maahan ja maakuntaan on se, että Närpiössä vieraskieliset sijoittuvat hyvin työmarkkinoille (taulukko 1). Kasvihuoneala laajentaa toimintaansa ja teollisuudessa on meneillään sukupolvenvaihdos. Asunnoista on ollut pulaa Närpiössä, jonka seurauksena rakentaminen on vilkastunut ja luonut työpaikkoja. Palvelualan merkitys työllistäjänä on kasvanut. (Håkan Westermarck, puhelinhaastattelu 7.8.2014)

Moni maahanmuuttajista on vaihtanut ammattia asuessaan Närpiössä, mutta suhteellisen hyväpalkkaiselta metallialalta vain harva on siirtynyt pois. Perinteisen teollisuuden ja kasvihuoneiden välillä on eräänlainen raja, jota on vaikea ylittää. Kasvihuoneet tarjoavat sisääntulotyöpaikkoja: uuden muuttajan on helpompi löytää niistä työpaikka kuin teollisuudesta, koska perustyössä ei vaadita ammattikoulutusta. Myöskään kielitaitoa ei vaadita samassa määrin kuin metalliteollisuudessa. Lisäksi kasvihuoneissa saa työskennellä kolme kuukautta ilman työlupaa.

Taulukko 1. Ulkomaalaisten työttömien työnhakijoiden osuus ulkomaalaisesta työvoimasta

	Närpiö	Pohjanmaa	Koko maa
2009	11,6	19,8	25,5
2010	9,4	20,1	25,5
2011	5,7	17,5	24,3
2012	4,7	17,8	25
2013	6,4	19,7	28,4
2014	7,2	20,5	29,1

Lähde: Teemu Saarinen. ELY-keskus, 2014.

Moni maahanmuuttaja on kouluttautunut uuteen ammattiin Närpiöön tulonsa jälkeen. Muutama heistä toimii kielenopettajana, tulkkina ja kääntäjänä sekä työntekijänä maahanmuuttajien tukitoimintojen parissa. Maahanmuuttajia on myös työllistynyt hoitoalalle. Yrittäjyytensä ei ole maahanmuuttajille vierasta. Närpiössä oli vuonna 2011 kaikkiaan 49 ulkomaalaista yrittäjää ja 40 yritystä. Yritystalo Dynamon toimitusjohtaja Håkan Westermarck:

”Aika moni on ryhtynyt yrittäjäksi. Eräänä päivänä minulla oli kolme asiakasta, Valko-Venäjältä, Venäjältä ja Ecuadorista. Ei ainuttakaan närpiöläistä. Meillä on maahanmuuttajataustaisia yrittäjiä kasvihuonealalla, siivousalalla, sosiaalipalveluissa, kaupan alalla, kaksi pizzeriaa. Toisen sukupolven maahanmuuttajia pyörittää paikallista kuntosalia. Heitä on turkistarhauksessa, logistiikan ja kuljetuksen parissa, tulkkina ja kääntäjinä, metallialalla. Sitten meillä on joukko hollantilaisia kasvihuonealan yrittäjiä.” (Håkan Westermarck, haastattelu 25.9.2012).

Kotoutuminen Närpiöön

Kotoutuminen Närpiöön on onnistunut hyvin. Kokonaiskuva Närpiön mallista koostuu monista eri osista.

Närpiön ilmipiiri ei sattumalta ole maahanmuuttajamyönteinen. Myönteisen ilmapiirin taustalla on oma kokemus siirtolaisuudesta ja kuulumisesta kielelliseen vähemmistöön. Närpiöllä on pitkä historia siirtolaisten lähtöalueena. Samoin useilla kuntalaisilla on muistoja siirtolaisuudesta, toisilla on myös omakohtaisia siirtolaisuuskokemuksia. Maahanmuuttajien asemaan ja vaikeuksiin on siten helppo samaistua.

Närpiö on ruotsinkielinen kunta, ja kieli myös sitoo maahanmuuttajia paikalleen. Monet maahanmuuttajat ovat kokeneet ruotsin kielen helpomaksi oppia kuin suomen kielen. Kun ruotsilla tulee mainiosti Närpiössä toimeen, ei helposti muuta muualle, koska silloin pitäisi osata myös suomea.

Yrittämisen kulttuuri on tärkeä taustatekijä. Närpiössä yrittäjyys on arvostettua, yrittäjämysteisyys on nostettu seudun ominaispiirteeksi. Myös maahanmuuttajien keskuudessa työnteko ja yritteliäisyys ovat arvossa. Samankaltainen suhtautumi-

nen työntekoon ja yrittäjyyteen luo yhtenäisyyttä maahanmuuttajien ja kantaväestön välille.

Väestömäärältään Närpiö on sen kokoinen kunta, että ”kaikki tuntevat toisensa”. Tämä johtaa siihen, että yhteistyö kunnan eri viranhaltijoiden ja toisaalta eri viranhaltijoiden sekä kuntalaisten välillä on jouhevaa. Ihmiset tuntevat toisensa muutoinkin kuin ”palvelutiskin yli”, ja asioita voidaan aina järjestää. Tämä kuntalaisten keskinäinen läheisyys tuottaa myös yhteisöllisyyttä ja yhdessä tekemistä.

Samanaikaisesti heijastuma on Närpiössä kotoutumisasioissakin harrastettu yhteistyö. Jo pakolaisten vastaanotosta alkaen eri organisaatiot ja hallinnonhaarat ovat pyrkineet yhä tiiviimpään yhteistyöhön kotouttamisen hoitamisessa. Kotouttaminen on ollut organisaatioiden ja hallinnonhaarojen rajat ylittävä yhteinen ponnistus. Myöhemmin tämä kokonaisvaltainen ote on näkynyt alueellisena yhteistyönä, esimerkiksi työvoimahallinnossa ja kuntien tasolla.

Tiedotuksella, informaation jaolla sekä asenne- ja muokkauksella on ollut suuri merkitys integraatio- ja prosessissa. Tiedotusta on koko ajan suunnattu sekä kantaväestölle että maahanmuuttajille. Siinä on kokeiltu monia menetelmiä, sanomalehtiliitteistä aina internettiin. Maakunnallinen Welcome Office neuvontakeskuksineen on uusi hanke.

Närpiö ei ole ollut paikkakunta, jonne maahanmuuttajia tulisi jostain syystä sattumalta, ja joita pitäisi sen jälkeen alkaa kotouttaa. Närpiössä on ollut kysyntää työvoimalle, joka on imenyt kuntaan työvoimaa. Tämä puolestaan on varmistanut työnantajien voimakkaan sitoutumisen maahanmuuttoon ja kotouttamiseen.

Pitääkseen kiinni osaavasta työvoimasta, työnantajat ovat olleet mukana monessa työelämän ulkopuolisessa asiassa. He ovat esimerkiksi avustaneet asunnon saannissa ja lasten koulunkäynnin käytännön järjestelyissä. Kielikursseja on ollut mahdollista järjestää työaikana ja myös työpaikalla.

Närpiöläiset tiesivät yritysten vaikeuksista, kun henkilökuntaa ei tahtonut millään löytyä. Maahanmuuttajat pelastivat tilanteen, ja molemminpuolinen riippuvuussuhde on kantaväestöllä hyvin tiedossa. Positiivisella perusasenteella ja pienen paikkakunnan sosiaalisilla suhteilla saatiin kotoutuminen myönteiselle uralle.

Kotoutumista on myös edistänyt, että kokonaisia perheitä on muuttanut ulkomailta Närpiöön, ja molemmille aviopuolisoille on järjestynyt työtä ja lapsille päivähoitoa. Etnistä eristäytymistä paikallisyhteiskunnasta ei ole päässyt syntymään, koska työpaikat ja asuminen luovat luonnollisia kontakteja kantaväestöön. Varsinaista sulautumista ei kuitenkaan ole vielä kovin suurena määrin tapahtunut muuten kuin lasten osalta. Yksin tulleet ovat yleensä löytäneet aviopuolisonsa samasta etnisestä ryhmästä. Vapaa-ajan kanssakäyminen naapurien kanssa on yleensä jäänyt pinnalliselle tasolle, mutta mitään henkisiä raja-aitoja ei ole pystytetty. Pieni paikallisyhteisö on ollut kotoutumisessa suuri etu.

Vaikeimmassa asemassa ovat EU/ETA-alueen ulkopuolelta tulleet, lyhyillä oleskeluluvilla Närpiössä asuvat. Määräaikaiset työluvut uusitaan yleensä työsuhteen jatkuessa, mutta pitkät käsittelyajat luovat epävarmuutta. Elämän rakentaminen on vaikeaa, ellei varmasti tiedä, saako jäädä Suomeen vai ei. Oleskeluluvan toimeentuloehto on toinen stressaava tekijä. Perheessä molempien aviopuolisoitten on käytävä töissä, jotta toimeentuloehto täytyisi. Työttömyyden sattuessa on vaarana, että lupa katkeaa. Tilanne voi perheelle olla todella katastrofaalinen, esimerkiksi jos on lapsia ja asuntolainaa.

Onko malli siirrettävissä muihin kuntiin? Toki, vaikka harvalla kunnalla on Närpiön tyyppistä siirtolaisuushistoriaa tai yrittäjyysperinnettä. Rakenteellisen integraation puitteiden on kuitenkin ensimmäiseksi oltava kunnossa, kuten työpaikkojen, asuntojen, kielikoulutuksen ja yhteiskunnallisen struktuurin. Närpiön malli vastaa kaikkiin tarpeisiin samanaikaisesti. Myös yhteisön pienimuotoisuus on ollut tärkeä taustatekijä. Samoin kolmannella sektorilla on ollut tärkeä osa onnistuneessa kotoutumisessa.

Närpiön mallia ei voi kopioida muualle, mutta siitä voi oppia ja sitä voi soveltaa.

Lähteet

Mattila, M., Björklund, K. (2013) Tomaatteja, teollisuutta ja monikulttuurisuutta. Närpiön malli maahanmuuttajien kotouttamisessa. Siirtolaisuusinstituutin Pohjanmaan aluekeskuksen tutkimuksia nro 5. Turku.

Saarinen, Teemu. Sähköposti 13.8.2014.

Tilastokeskus (2014). StatFin-tietokanta. <http://www.stat.fi>. Luettu 14.8.2014.

Westermark, Håkan. Haastattelut 25.9.2012 ja 7.8.2014)

